

Grov kvinnofridskränkning

Tillsynsrapport

RättsPM 2006:8
Utvecklingscentrum Göteborg
Maj 2006

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

GRANSKNING AV ÄRENDEN RÖRANDE BROTTET GROV KVINNOFRIDSKRÄNKNING

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	4
1. INLEDNING	6
1.1 Styrdokument	6
1.2 Bakgrund	6
1.3 Uppdraget	6
1.4 Inspektionsgruppen	6
2. GRANSKNINGSPLANEN	6
2.1 Urvalet av åklagarkammare	6
2.2 Urvalet av ärenden	7
2.3 Granskningsmetoden	7
2.3.1 Kammarbesök	7
2.3.2 Granskning av ärenden och analys	7
3. UPPGIFTER FRÅN KAMRARNA	8
3.1 Organisation, arbetsfördelning m. m. vid de granskade kamrarna	8
3.1.1 1:a åklagarkammaren i Malmö	8
3.1.2 Åklagarkammaren i Linköping	9
3.1.3 Åklagarkammaren i Västerås	10
3.1.4 Norrorts åklagarkammare i Stockholm	11
4. UTBILDNING	12
5. ÖVERSIKT AV IAKTTAGELSER VID GRANSKNINGEN	13
6. NÄRMARE OM IAKTTAGELSERNA SAMT SYNPUNKTER	17
6.1 Anmälningstillfället	17
6.1.1 Många brott, många anmälningar	17
6.1.2 Brottstyper som ingått	17
6.1.3 Anmälare	18
6.1.4 Nyligen inträffade brott och äldre brott	18
6.1.5 Åklagarinträde	19
6.1.6 Förstahandsåtgärder	20
6.1.6.1 Dokumentation av målsägandens kroppsskador	20
6.1.6.2 Dokumentation av den misstänktes kroppsskador	21
6.1.6.3 Dokumentation beträffande brottsplats	21
6.1.7 Målsägandens rätt till information	22
6.2 Den fortsatta förundersökningen	23
6.2.1 Beslag av bevis	23
6.2.2 Målsägandebiträde	23
6.2.3 Stödperson	24
6.2.4 Läkareundersökning av målsäganden	25
6.2.5 Målsägandens medgivande att hämta in läkarintyg och utdrag från journaler	25
6.2.6 Användning av tolk	26

6.2.7	Förhör med målsäganden	26
6.2.8	Dokumentation av förhör med målsäganden.....	27
6.2.9	Målsägande som inte önskar medverka	28
6.2.10	Personella tvångsmedel beträffande den misstänkte	29
6.2.11	Förhör med den misstänkte.....	30
6.2.12	Dokumentation av förhör med den misstänkte	30
6.2.13	Försvarare för den misstänkte.....	30
6.2.14	Stödbevisning i övrigt	31
6.3	Beslut i åtalsfrågan	32
6.3.1	Avskrivningsbeslut.....	32
6.3.2	Åtal	33
6.3.2.1	Bevisuppgift	34
6.4	Dom	34
6.4.1	Ansvar, rubricering	34
6.4.2	Påföljd.....	34
6.4.3	Barnperspektivet som straffskärpningsgrund	35
6.5	Handläggningstid	35
6.6	Brottskodning m.m.....	36
6.7	Besöksförbud.....	36
6.8	Återkoppling till polispersonal	37
6.9	Kvalitet på nedlagda förundersökningar	37
6.10	Överprövning till följd av granskningen.....	38
7.	AVSLUTNING.....	38

SAMMANFATTNING

Utvecklingscentrum Göteborg beslutade 2005 att genomföra en granskning vid fyra åklagarkammare av ärenden gällande grov kvinnofridskränkning. De utvalda kammarna var 1:a åklagarkammaren i Malmö, Åklagarkammaren i Västerås, Åklagarkammaren i Linköping och Norrorts åklagarkammare i Stockholm. Från dessa kammare inhämtades sammanlagt 48 ärenden för granskning. Vid granskningen har sammanfattningsvis följande iakttagelser gjorts och synpunkter framkommit.

- De vanligaste brottstyperna som ingått i brottet grov kvinnofridskränkning i de granskade ärendena är misshandel och olaga hot. Få ärenden innehåller sexualbrott.
- Förundersökningen har i många ärenden startat med en brottanmälan som gjorts med anledning av ett nyligen inträffat brott. Målsäganden har då ofta samtidigt anmält en del äldre brott. Det har funnits större möjligheter att beivra de nyligen inträffade brotten.
- I ca 70 % av ärendena har ett tidigt åklagarinträde skett. Det är värdefullt att åklagare kontaktas så snart som möjligt för att ta ställning till eventuella tvångsåtgärder, rubriceringen av anmälda brott samt ge adekvata direktiv för en effektiv utredning. I 58 % av ärendena har jouråklagare kontaktats, vilket indikerar ett behov för samtliga åklagare som tjänstgör i jourorganisationen att vara väl förtrodda med den inledande hanteringen av denna brottskategori.
- I 28 ärenden har någon form av dokumentation gjorts angående förekomst av kroppsskador på målsäganden men endast i 9 ärenden har fotografering eller videodokumentering skett av skador. Det är ur kvalitetssynpunkt önskvärt att sådan dokumentation sker i ökad omfattning.
- I hälften av ärendena har målsägandebiträde förordnats. I många ärenden har inte kunnat utläsas om målsäganden fått information om möjligheterna till målsägandebiträde och besöksförbud. Det är angeläget att målsäganden får sådan information och vid behov skyndsamt får ett målsägandebiträde förordnat som stöd och hjälp och som kan ta tillvara målsägandens intressen i ärendet.
- I cirka hälften av de ärenden där målsägandebiträde förordnats har biträdet inte deltagit i förhör som hållits med målsäganden under förundersökningen och efter förordnandet. Bitrådets möjligheter att närvara vid förhör bör på olika sätt underlättas.
- Omkring 160 förhör med målsägandena har hållits i ärendena. Ur bevissynpunkt har dessa förhör en central betydelse i utredningar om relationsbrott. Av de hållna förhören har 11 tagits upp på ljudband och 5 på videoband. Det är värdefullt att dokumentationsformer som autentiskt återger målsägandens berättelse används i ökad omfattning.
- I ärenden gällande grov kvinnofridskränkning, där ofta många brottstillfällen skall utredas, är det viktigt att förhören har en bra struktur.

- I cirka hälften av ärendena har målsäganden någon gång uttryckt att hon inte längre önskar medverka under utredningen eller till att brotten beivras. Det finns dock exempel på att åtal ändå har väckts. Om stöd av olika slag ges åt målsäganden på ett tidigt stadium i ärendet finns skäl att utgå från att målsäganden får bättre förutsättningar att medverka under förundersökning och i rättegång.
- Stödbevisning har stor betydelse för möjligheten att styrka brott beträffande den aktuella brottskategorin, eftersom det ofta föreligger en "ord-mot-ord"- situation. Det är angeläget att det under utredningen fångas upp stödbevisning som kan bidra till att ge ett gediget underlag för beslut och ge större möjligheter att väcka åtal.
- Drygt hälften av utredningarna har inte lett till åtal. Motiveringen har i flertalet fall varit att brott inte kan styrkas. Inspektionsgruppen har funnit att de flesta av dessa nedläggningsbeslut varit välgrundade.
- De bevisuppgifter som har angetts i stämningsansökningarna har god kvalitet. Bevistemata är tydligt angivna och har där så varit möjligt hänförs till individuellt angivna brottstillfällen.
- Åtalen har beträffande gärningsdetaljerna i varierande omfattning justerats vid huvudförhandlingen i merparten av ärendena. Detta kan föranleda reflexioner kring å ena sidan om den korrekta uppgiften kunnat fås fram under förundersökningen och å andra sidan de svårigheter som målsäganden kan ha att berätta om många likartade brottstillfällen.
- I drygt hälften av ärendena har åklagaren beslutat i åtalsfrågan inom 3 månader från det att polisanmälan har gjorts. Ett fåtal ärenden med lång handläggningstid har påverkat den genomsnittliga handläggningstiden negativt.
- Underrättelse till målsäganden om avskrivningsbeslut har i övervägande antalet fall skett genom användande av mallar från ärendehanteringssystemet Brådis. Ett fåtal individuellt utformade beslut har förekommit. I en del fall kan det från brottsoffersynpunkt vara värdefullt med mera individuellt avfattade beslutsmotiveringar.

1. INLEDNING

1.1 Styrdokument

I regleringsbrevet för budgetåret 2004 avseende Åklagarmyndigheten anges att Åklagarmyndigheten skall genom fortsatt verksamhetsutveckling säkerställa att åklagarnas brottsbekämpning effektiviseras främst när det gäller bl. a vålds- och sexualbrott, särskilt brott mot kvinnor och barn. Som ett allmänt mål sägs vidare i regleringsbrevet att lagföringen skall öka och kvaliteten skall höjas på brottsutredningsverksamheten och processföringen. Dessa krav från statsmakterna finns också med i regleringsbrevet för budgetåret 2005. Det uttalas även för år 2005 att väsentliga skillnader i åklagarverksamheten mellan åklagarkammare eller grupper av åklagarkammare i olika delar av landet skall analyseras och kommenteras.

1.2 Bakgrund

I Åklagarmyndighetens Utvecklingsplan 2005-2007 framgår att det i samband med tillsynsarbete av ärenden gällande våld mot kvinnor har framkommit vissa brister i hanteringen av denna brottskategori samt att det i massmedia har framförts kritik mot åklagares handläggning av mål rörande våld mot kvinnor, särskilt med fokus på brottet grov kvinnofridskränkning.

I utvecklingsplanen sägs vidare att en granskning och analys av ärenden rörande kvinnofridskränkningens brottet skall genomföras för att lyfta fram rättsliga frågeställningar och identifiera olika slag av åtgärder som behöver vidtas för att öka kvaliteten i brottsutredningarna och därmed höja lagföringen.

1.3 Uppdraget

Mot denna bakgrund beslutade Utvecklingscentrum Göteborg (UCG) 2005 att genomföra en granskning vid ett antal åklagarkammare av ärenden gällande grov kvinnofridskränkning. En inspektionsgrupp tillsattes att utföra uppdraget.

Uppdraget påbörjades med en genomgång av statistik för att identifiera åklagarkammare med hög respektive låg lagföringsandel. Från dessa kammare inhämtades och granskade akter. Resultatet av granskning och analys har sammanställts i denna rapport.

1.4 Inspektionsgruppen

Inspektionsgruppen har bestått av vice överåklagaren Birgitta Fernqvist, UCG, samt kammaråklagarna Eva Bloch, 3:e åklagarkammaren i Göteborg och James von Reis, UCG. Gruppen har letts av Birgitta Fernqvist.

2. GRANSKNINGSPLANEN

2.1 Urvalet av åklagarkammare

Vid genomgång av statistiken framkom att 1:a åklagarkammaren i Malmö och Åklagarkammaren i Västerås uppnått relativt hög lagföringsandel (83 %

respektive 59 % år 2004) avseende brottet grov kvinnofridskränkning samt att Norrorts åklagarkammare i Stockholm och Åklagarkammaren i Linköping hade lägre lagföringsandel (23 % respektive 16 %) Inte någon av dessa fyra kammars lagföringsandel utgjorde dock extremer bland landets åklagarkammare. Det konstaterades även att lagföringsandelen under åren 2002 – 2004 minskat vid Norrorts åklagarkammare i Stockholm och Åklagarkammaren i Linköping medan lagföringen under de aktuella åren ökat vid 1:a åklagarkammaren i Malmö och Åklagarkammaren i Västerås.

2.2 Urvalet av ärenden

Mot bakgrund av tidigare erfarenhet från liknande tillsynsverksamhet bedömdes att ett 50-tal ärenden var en lämplig mängd att detaljgranska och analysera. Antalet ärenden bestämdes vidare bland annat med utgångspunkten att avsikten med granskningen var att finna exempel på välfungerande rutiner vid handläggningen av ärendekategorin, identifiera olika slag av åtgärder som kan vidtas för att öka brottsutredningarnas kvalitet samt lyfta fram rättsliga frågeställningar.

Inför granskningen av ärenden från de utvalda kamrarna togs från Åklagarmyndighetens brottmålsdiarium (Brådis) fram ärenden rörande grov kvinnofridskränkning, beträffande vilka koden för detta brott lagts in under sista kvartalet 2004. Från de fyra kamrarna inhämtades därefter sammanlagt 48 ärenden, därav från Norrorts åklagarkammare i Stockholm 16 ärenden, från 1:a åklagarkammaren i Malmö 8 ärenden, från Åklagarkammaren i Västerås 13 ärenden och från Åklagarkammaren i Linköping 12 ärenden. Såväl åklagarakt som polisakt i de utvalda ärendena hämtades in.

2.3 Granskningsmetoden

2.3.1 Kammarbesök

Var och en av de fyra utvalda kamrarna besöktes av representanter för inspektionsgruppen. Besöken innefattade personligt sammanträffande med kammarchefen och vid två av kamrarna även en av respektive kammarchef utsedd åklagare med stor erfarenhet av ärenden gällande grov kvinnofridskränkning. Vid besöket hos Åklagarkammaren i Västerås deltog även chefen för Våldshoteln vid Polismyndigheten i Västmanlands län. Vid besöken erhöles information - med anknytning till brottet grov kvinnofridskränkning - i frågor rörande bl.a. organisation inom kammaren, arbetsmetoder samt samverkan med polis, andra myndigheter och organisationer. Vidare inhämtades synpunkter angående rättsliga frågor gällande det aktuella brottet. I samband med kammarbesöken erhöles även lokalt upprättade dokument rörande bl.a. överenskommelser med andra myndigheter samt riktlinjer med anknytning till den granskade brottskategorin. Redogörelsen nedan i avsnitt 3.2 grundas på den muntliga och skriftliga informationen som lämnades vid kammarbesöken.

2.3.2 Granskning av ärenden och analys

Sammanlagt 48 ärenden inhämtades till UCG och granskades där enligt en för granskningen upprättad mall, *bilaga A*.

Granskningen baserades på tillgängliga handlingar i akterna samt diariebladen från Brådis. Även domarna studerades i samtliga ärenden där åtal väckts. Det skall beaktas att akterna kan ha varit rensade från material som inte skall arkiveras. Därför kan viss information, t.ex. underhandsinformation ha saknats vid granskningen. Sammantaget bedöms det dock som att tillgängligt material har utgjort ett tillräckligt underlag för inspektionsgruppens bedömning av hur ärendena handlagts.

Efter genomförd granskning diskuterades varje ärende successivt i inspektionsgruppen för en gemensam och uppföljande analys.

3. UPPGIFTER FRÅN KAMRARNA

3.1 *Organisation, arbetsfördelning m.m. vid de granskade kamrarna*

3.1.1 *1: a åklagarkammaren i Malmö*

Vid kammaren arbetade vid tiden för granskningen ca 16 åklagare.

Från årsskiftet 2003/2004 till hösten 2005 fanns en särskild åklagargrupp för familjevåld vid kammaren. Åklagargruppen organiserade arbetet så att det varje ordinarie arbetsdag fanns en åklagare hos polisens familjevåldsgrupp, som funnits sedan 1998. Denne åklagare fungerade beträffande dessa ärenden som en kombinerad jouråklagare och rådgivare.

Den vid Polismyndigheten i Skåne särskilda familjevåldsgruppen förstärktes hösten 2005 genom att polismyndigheten tillskapade en särskild familjevåldsrotel med bemanning för indelning i fyra utredningsteam. Teamen arbetar dagtid och till varje polisteam är knutet två åklagare. Dessa åklagare tjänstgör vid 1:a åklagarkammarens och 3:e åklagarkammarens familjevåldsgrupper. En åklagare är utsedd som ledare för de två familjevåldsgrupperna inom dessa kammare. Polisen har emellertid hittills haft svårighet att bemanna tjänsterna, varför verksamheten vid familjevåldsroteln ännu inte fungerar som avsetts, men har ändå inneburit vissa förbättringar. En utvärdering av denna nya organisation skall göras per 2006-06-01.

Kammaren har medverkat vid tillkomsten inom Polismyndigheten i Skåne av en handlingsplan för polisens arbete mot brott i nära relationer, utgiven 2004-12-20 och benämnd Handbok. Vidare finns sedan 1999 två dokument från dåvarande Åklagarmyndigheten i Malmö rörande handläggningen av ärenden gällande kvinnofridsbrott benämnda Handlingsplan respektive Åtgärdsprogram. Samtliga dessa dokument innehåller detaljerade anvisningar för polisens respektive åklagarens handläggning av nämnda ärenden och tillämpas alltså. 1:a åklagarkammaren deltar i ett samverkansprojekt med bland andra polisen och Malmö stad. I detta projekt utarbetades år 2001 en "Yrkesgemensam handbok", vari detaljerat beskrivs det som förväntas av var och en av samverkansparterna. Bl.a. ingår ett s.k. Åtgärdskort rörande arbetsuppgifter för en polispatrull som kallats till en brottsplats.

Man försöker inom åklagarkammaren och polisen, när det gäller hanteringen av brottet grov kvinnofridskränkning, att följa ett framgångskoncept, som kan sammanfattas så att specialiserade poliser utreder ärendena, åklagarna som arbetar med ärendena är något av "eldsjälar" som är överens om policyn

angående hanteringen, brottsmisstankarna rubriceras rätt på ett tidigt stadium och tvångsmedel används flitigt för att bl.a. motverka kollusionsfaran.

Man har en mycket viktig samarbetspartner i det kommunala Kriscentrum för kvinnor som tar hand om kvinnor och erbjuder skyddat boende med bra skalskydd. Detta kriscentrum, som funnits i flera år, tar även hand om yngre barn i särskilda barngrupper.

Vid kammaren ser man ett problem med målsägande som efter en tid inte längre vill medverka i fortsatt utredning eller domstolsförhandling.

3.1.2 Åklagarkammaren i Linköping

Vid kammaren tjänstgjorde vid tiden för granskningen ca 12 åklagare förutom ett antal åklagare för handläggning av ekonomiska brott (EKO-åklagare).

Sedan år 2001 fördelas handläggningen av relationsvåldsbrotten på samtliga åklagare som deltar i nattjour, i genomsnitt 10 åklagare. Det finns således inte något särskilt team för dessa brott.

Polismyndigheten i Östergötlands län har tre kriminalutredningsenheter som är placerade i Norrköping, Linköping och Motala, varav de två senare arbetar mot åklagarkammaren i Linköping. I såväl Linköping som Motala finns en särskild familjevåldsgroup som väsentligen arbetar med relationsvåld. I Linköping hör gruppen till våldshoteln.

År 2002-2003 arbetade åklagare och polis tillsammans fram ett åtgärdskort för polisen rörande s.k. förstahandsåtgärder. All polispersonal i yttre tjänst utbildades särskilt om dessa åtgärder i en kurs där åklagare medverkade. Det har även därefter hållits ett seminarium gemensamt för de poliser och åklagare som arbetar med relationsvåld. Ordningspolisen har sedan kontinuerligt fått utbildning i frågor som rör relationsvåld.

Under sista kvartalet 2004 genomfördes ett projekt "Relationsrelaterat våld mot kvinnor" av Polismyndigheten i Östergötlands län och Rättsmedicinalverket i Linköping. En studie hade gjorts av sammanlagt 116 ärenden, varvid framkom bl.a. att målsäganden/kvinnan i 60 ärenden inte önskade medverka vidare i utredningen. I projektet ingick bl.a. att rättsläkare alltid skall kopplas in vid läkarundersökningar när det gäller relationsvåld. Åklagarkammaren har haft en viss, mindre roll i detta projekt, nämligen att ömbesörja att åklagarna ger direktiv om rättsläkarundersökning i enlighet med projektet. Utvärdering av projektet pågår.

Åklagarkammaren har medverkat vid tillkomsten inom Polismyndigheten i Östergötlands län av en handlingsplan för polisens arbete rörande brott i nära relationer. Detta dokument tillämpas ännu inte, då utbildning inte tillförlitligt genomförts inom polisen.

I ett vid kammaren framtaget policydokument från 1999 skall det alltid övervägas tvångsmedel vid relationsvåld.

Avtal om samverkan finns sedan 2001 respektive 2002 mellan åklagarkammaren, polismyndigheten, landstinget, kriminalvårdsmyndigheten och de kommuner som ingår i distriktet rörande en gemensam handlingsplan

avseende hot och våld mot kvinnor. Projektet benämns Frideborg/Centrala respektive Frideborg/Väster beroende på vilken grupp av kommuner som deltar i respektive avtal. Våren 2004 upphörde dock verksamheten gällande den sistnämnda samverkan.

Åklagarna försöker i dessa ärenden att i största möjliga utsträckning träffa målsäganden före rättegången.

Vid kammaren används en markering "Åklagarbundet" som anges på stämningsansökningar i ärenden rörande bl. a grov kvinnofridskränkning. Ett av syftena därmed är att handläggande åklagare skall vidtalas angående tid för huvudförhandling för kontinuitet i ärendet.

Det finns flera kvinnojourer i distriktet som fungerar bra. Dessa drivs av frivilligorganisationer.

3.1.3 Åklagarkammaren i Västerås

Vid kammaren arbetade vid tiden för granskningen ca 23 åklagare, EKO- och miljöåklagare inte medräknade.

Före 2002 handlade samtliga åklagare vid kammaren kvinnofridsärenden. Vid kammaren konstaterades att utredningarna uppvisade vissa återkommande problem; ärendena skrevs av när målsäganden inte ville medverka i utredningen, läkarintygen höll inte måtten i flera avseenden och upprättade anmälningar var bristfälliga, bland annat genom att polisens egna iakttagelser vid rapporteringstillfället av skador m.m. inte alltid dokumenterades. Vid kammaren vidtogs därför bl.a. två åtgärder: dels inleddes en dialog med polismyndigheten i syfte att höja lagföringsandelen, dels träffades en överenskommelse med Rättsmedicinska avdelningen vid Universitetssjukhuset i Uppsala om att rättsläkarna skyndsamt skulle genomföra undersökningar och att undersökningarna även kunde genomföras på annan plats än på sjukhus.

Dialogen med polismyndigheten resulterade i en ändring i överenskommelsen om förundersökningsledningen mellan polismyndigheten och åklagarkammaren innebärande tidigareläggning av åklagarens inträde som förundersökningsledare. Så snart polisen tagit upp en anmälan rörande våld mot kvinna skall (jour-)åklagare kontaktas för beslut om övertagande av förundersökning och omedelbara direktiv istället för som tidigare att kontakt först skedde med vakthavande polisbefäl.

Dialogen med polismyndigheten resulterade vidare i att en "blå bok" med instruktioner för polis i yttre tjänst utformades. Instruktionerna har medfört att dessa poliser nu i hög utsträckning fotograferar och skriver promemorior om iakttagelser vid ingripanden. Detta tidigt framtagna material blir användbart redan vid en eventuell häktningförhandling.

Överenskommelsen med Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning i Uppsala innebär att en rättsläkare skall vara tillgänglig inom 18-24 timmar efter en polisanmälan för dokumentation av målsägandens och den misstänktes skador. Rättsläkaren undersöker hela personens kropp, d.v.s. även eventuella äldre skador. Allt fotograferas. Undersökningen sker vanligen på polishuset i ett särskilt iordningställt undersökningsrum. Om målsäganden har svårt att komma till polishuset sker undersökningen på annan plats.

Åklagarkammaren bedömer att de goda lagföringsresultaten som uppnåtts har ett direkt samband med de vidtagna åtgärder som redovisats ovan, även i förening med den goda bemanning som har rått vid kammaren.

Under 2004-2005 ledde en fortsatt dialog mellan polismyndigheten och åklagarkammaren rörande förbättringsåtgärder till att en s.k. tvångsmedelsgrupp inrättades vid kammaren. Syftet med bildandet av gruppen är att möjliggöra ett tätare samarbete med polisen och en mer aktiv användning av tvångsmedel.

Kammarens åklagare arbetar nu i olika team. Det finns dock inte ett särskilt sådant för relationsbrott. Dessa ärenden handläggs i övervägande antalet fall först av det team om för närvarande fem åklagare som bildar nämnda tvångsmedelsgrupp. Gruppen handlägger och följer ärendet t.o.m. en häktningsförhandling alternativt att ett tvångsmedel hävs. Därefter överlämnas oftast ärendet till en åklagare som ingår i det större team som handlägger s.k. mängdbrott. Enklare ärenden rörande relationsbrott behålls dock av gruppen även efter häktningsförhandlingar.

Polismyndigheten i Västmanlands län har en särskild s.k. jourrotel som arbetar nära kammarens tvångsmedelsgrupp. Varje dag inleds med ett möte på polisens jourrotel. Vid mötena deltar minst en åklagare från tvångsmedelsgruppen och ibland även beredskapsåklagaren (jouren). Inför mötet har polisen till åklagarkammaren faxat över en lista över nattens gripanden och utifrån denna lista diskuteras ärendena och beslutas den fortsatta handläggningen.

Någon särskild handlägningsordning finns inte för ärenden gällande grov kvinnofridkränkning i ärenden där misstänkt inte är berövad friheten.

3.1.4 Norrorts åklagarkammare i Stockholm

Vid kammaren arbetade vid tiden för granskningen ca 25 åklagare.

Från och med 2005, det vill säga från en tidpunkt efter granskningen, är kammarens åklagare organiserade i team för vart och ett av brottskategorierna ungdomsmål, snabbmål, våldsbrott och relationsvåld. Specialiståklagarna bildar ett särskilt team.

Relationsvåldsteamet består av sex åklagare. Huvudregeln är att teamet offensivt skall använda sig av tvångsmedel. När det gäller relationsvåld drivs uppskattningsvis 30-40 % av ärendena med misstänkt häktad. Teamet har månatliga möten för att diskutera handlägningsfrågor. Någon utsedd ledare för teamet finns inte men endera av kammarchefen eller vice kammarchefen deltar vid de månatliga mötena för att ta del av informationen vid dessa. Teamets åklagare finns representerade vid möten med kommun och frivilligorganisationer för att sprida information om dessa ärenden. I övrigt arbetar varje åklagare självständigt med sina ärenden inom teamet.

Det finns inte några särskilda överenskommelser eller riktlinjer för samarbetet med polisen rörande relationsvåldsbrott.

Någon särskild upprättad kontakt med rättsmedicinsk avdelning för utförande av läkarundersökning finns inte. Man har fått anlita rättsläkare från annat distrikt i enstaka ärenden.

Kammaren arbetar mot tre polisdistrikt. Inte vid någon av dessa enheter finns särskilda relationsvåldsutredare. Kontakter har emellertid tagits med Polismyndigheten i fråga om att utse sådana särskilda utredare. Polisens har emellertid ett ansträngt personalläge.

Vid kammaren pågår diskussioner om kodningen av dessa ärenden. Man befärar att kodningar som inte är enhetliga kan förekomma i statistiken.

Åklagarkammaren har infört som rutin, då målsäganden uttrycker att hon inte längre önskar medverka i utredningen, att kalla till förnyat förhör, vid vilket handläggande åklagare medverkar och vid vilket målsäganden ges möjlighet att redogöra för sin ståndpunkt.

4. UTBILDNING FÖR ÅKLAGARE RÖRANDE KVINNOFRIDSKRÄNKNINGSBROTTET

I den av Åklagarmyndigheten anordnade grundutbildningen för åklagare (åklagarkurs I - IV) ingår sedan hösten 2005 i kurs III, då åklagarna i genomsnitt har erfarenhet av 1-2 års operativt arbete, en heldagsutbildning rörande familjevåld och besöksförbud.

I den högre utbildningen som anordnas för åklagare finns sedan hösten 2005 en veckolång utbildning på temat "Övergrepp mot kvinnor", varav drygt halva kurstiden ägnas åt våldsbrotten och återstoden åt sexualbrotten. Det planeras för ytterligare två kursomgångar varefter sammanlagt cirka 75 åklagare bör ha utbildats särskilt i detta ämne.

Inspektionsgruppen har inte vid granskningen närmare utrett i vilken mån åklagare vid de granskade kamrarna deltagit i utbildningarna.

5. ÖVERSIKT AV IAKTTAGELSER VID GRANSKNINGEN

Iakttagelse	Malmö 1:a	Västerås	Norrort	Linköping	Totalt
<i>Materialet</i>					
Granskade åklagarärenden	8	13	15	12	48
Antal polisanmälningar som ingått i de granskade ärendena	16	18	32	18	86
<i>Nyligen inträffade och gamla brott</i>					
Ärenden med minst en anmälan om ett nyligen inträffat brott	5	12	10	10	37
K-anmälningar som avsett ett nyligen inträffat brott	10	14	18	14	56
Återupptagna K-anmälningar	1	0	3	0	4
<i>Brottstyper som förekommit</i>					
Ärenden där misshandel ingår	8	11	15	12	46
Ärenden där olaga hot ingår	7	8	9	8	32
Ärenden där ofredande ingår	2	2	4	1	9
Ärenden där brott enligt 6 kap brottsbalken ingår	0	0	1	2	3
<i>Förstahandsåtgärder</i>					
Ärenden där målsägandens kroppsskador genast dokumenterats	3	9	7	9	28
Ärenden där brottsplatsen genast dokumenterats	0	3	1	4	8
<i>Åklagarinträde</i>					
Ärenden där åklagarinträde skett mindre än 2 dgr från första K-anm	4	10	10	10	34
Ärenden där åklagarinträdet rörande minst en av brottsmisstankarna skett p g a prövning av tvångsmedel	4	11	7	9	31
Ärenden där jour-åklagare kontaktats	4	9	8	7	28

Iakttagelse	Malmö 1:a	Västerås	Norrort	Linköping	Totalt
<i>Målsägandebiträde</i>					
Ärenden där målsägandebiträde förordnats	6	6	9	3	24
Ärenden där målsägandebiträdet deltagit vid minst ett förhör vid fu	1	2	3	0	6
<i>Offentlig försvarare</i>					
Ärenden där offentlig försvarare förordnats	6	11	6	3	26
Ärenden där offentlig försvarare deltagit vid minst ett förhör vid fu	3	0	5	0	8
<i>Dokumentation av förhör med målsägande</i>					
Ärenden där minst ett förhör med målsäganden sparats på ljudband	4	5	2	0	11
Ärenden där minst ett förhör med målsäganden sparats på videoband	1	2	0	2	5
<i>Tvångsmedelsanvändning</i>					
Ärenden där gripande skett (brådskande fall enl. RB 24:7 1 st.)	4	7	4	7	22
Ärenden där hämtning till förhör har beslutats	3	3	0	1	7
Ärenden där anhållande skett, även frånvaroanhållande om det senare lett till gripande	5	11	7	9	32
Ärenden där häktningsframställan avgetts	3	6	3	2	14
Ärenden där domstol häktat	3	4	3	2	12
<i>Målsägande som inte önskar medverka</i>					
Ärenden där målsäganden vid något tillfälle förklarat sig inte önska medverka	2	8	6	7	23

Iakttagelse	Malmö 1:a	Västerås	Norrort	Linköping	Totalt
Misstänkts inställning					
Ärenden där misstänkt vid fu i huvudsak förnekad/bestritt	7	11	15	9	42
Ärenden där misstänkt vid fu i huvudsak erkänt/medgett	0	2	0	1	3
Ärenden där misstänkt inte hörts	1	0	0	2	3
Beslut i åtalsfrågan					
Ärenden där åtal väckts	5	6	6	3	20
Ärenden där förundersökningen lagts ned i sin helhet	1	7	9	9	26
Ärenden där förundersökningen pågår alltjämt	2	0	0	0	2
Ärenden där åtal väckts för grov kvinnofridskränkning	5	5	3	2	15
Ärenden där åtal väckts endast för enstaka, fristående brott	0	1	3	1	5
Ärenden där misstänkt varit häktad då åtal väckts	3	3	3	2	11
Kvalitet på nedlagda ärenden					
Ärenden där fler personer funnits att höra	1	3	4	4	12
Ärenden där annan fu-åtgärd än förhör och personellt tvångsmedel funnits att utföra	0	1	1	1	3
Domstolens bedömning av åtal för grov kvinnofridskränkning					
Ärenden där åtalet bifallits	3	2	3	2	10
Ärenden där åtalet ogillats	1	0	0	0	1
Ärenden där domstolen ändrat rubriceringen till enstaka, fristående brott	1	1	0	0	2
Handläggningstid					
Ärenden med beslut i åtalsfrågan inom 3 månader från det att första K-anmälan görs	2	8	8	9	27

Iakttagelse	Malmö 1:a	Västerås	Norrort	Linköping	Totalt
Ärenden avslutade efter 3 till 6 månader	2	4	4	2	12
Ärenden avslutade efter 6 månader och 1 år	1	1	3	1	6
Ärenden avslutade efter mer än 1 år	1	0	0	0	1
Ärenden som pågår alltjämt	2	0	0	0	2
Medelvärde av antal dagar från första K-anm till beslut	197	78	106	75	-
Medianvärde av antal dagar från första K-anm till beslut	108	34	66	50	-
<i>Besöksförbud</i>					
Ärenden där målsäganden begärt besöksförbud	5	2	6	3	16
Ärenden där besöksförbud beviljats	5	1	1	2	9

6. NÄRMARE OM IAKTTAGELSERNA SAMT SYNPUNKTER

Den följande dispositionen följer den granskningsmall som använts.

6.1. Anmälningstillfället

6.1.1. Många brott, många anmälningar

Granskningen

I de 48 granskade ärendena har behandlats sammanlagt 86 polisanmälningar (K-anmälningar) som alla rör brott som kan ingå i brottet grov kvinnofrids-kränkning, d.v.s. brott enligt 3, 4 och 6 kap. brottsbalken. I 18 ärenden ingick fler än en polisanmälan. Av polisanmälningarna utgör sammanlagt 9 s.k. redovisningsanmälningar, d.v.s. anmälningar som upprättats med anledning av uppgifter om tillkommande brott som målsäganden berättat om vid ett mera ingående förhör efter själva anmälningstillfället. Åtskilliga anmälningar har innefattat flera brottstillfällen. Det har inte gått att säkert beräkna det sammanlagda antalet brottstillfällen som utretts i de granskade ärendena.

Synpunkter

En större andel av ärendena från 1:a åklagarkammaren i Malmö och Norrorts åklagarkammare innehöll fler än 1 polisanmälan, upp till 5 i ett enda ärende. Ur ett brottspreventivt perspektiv måste det anses mindre tillfredsställande att det tillkommer många anmälningar i varje enskilt ärende.

Det sammanlagda antalet brottstillfällen som behandlats i ärendena har inte kunnat säkert beräknas, bl. a. med hänsyn till att brottspåståendena i polisanmälningarna inte alltid följts upp vid fördjupade förhör.

6.1.2. Brottstyper som ingått

Granskningen

I 46 ärenden ingick minst en brottsmisstanke avseende misshandel, i 2 ärenden grov misshandel, i 32 ärenden olaga hot och i 9 ärenden ingick ofredande. Inga andra brott enligt 3 och 4 kap. brottsbalken än de nu nämnda förekom i ärendena. Endast i 3 ärenden ingick ett sexualbrott. Vidare förekom i enstaka ärenden misstankar om bl.a. ärekränkingsbrott och förmögenhetsbrott med samma partsställning.

Synpunkter

Vid granskningen har vi i några enstaka fall iakttagit att även brottsmisstankar som inte inräknas i grov kvinnofridskränkning, t.ex. ärekränkingsbrott, ändå har bidragit till att belysa gärningsmannens upprepade kränkning av brottsoffrets integritet.

Förhållandet att endast tre ärenden innefattade anmälningar om sexualbrott föranleder en reflexion om det här föreligger ett mörkertal, d.v.s. att

målsäganden valt att inte berätta om sexuella övergrepp. Denna reflektion görs mot bakgrund av att i Brottsförebyggande rådets (BRÅ) kartläggning av polisanmälda våldtäkter (Rapport 2005:7), s 28, anges att i 60 % av ärendena rörande våldtäkt i en nära relation även anmäls andra brott såsom misshandel och olaga hot. Den stora skillnaden torde dock till viss del kunna förklaras av att de i BRÅ-rapporten medtagna brotten, som jämte våldtäkten anmäls, sammantagna inte kan bedömas som grov kvinnofridskränkning. I rapporten, s 28, sägs vidare att våldtäkt i nära relationer ofta inte är någon enskild företeelse utan en del av målsägandens utsatthet. Denna omständighet kan det finnas skäl att ha i åtanke under utredning om grov kvinnofridskränkning.

6.1.3 Anmälare

Granskningen

Endast vid 3 av samtliga 86 anmälningstillfällen har en annan person än målsäganden gjort anmälan eller på annat sätt initierat en polisutredning.

Synpunkter

Målsäganden har själv tagit initiativ till polisanmälan i det helt övervägande antalet av de granskade ärendena. Av de tre fall där annan än målsäganden gjort anmälan är det grannar som ringt polisen i två av fallen och i det återstående personal vid ett stödboende. Eftersom granskningen visar att det inte lika sällan saknats vittnen till anmälda brott, så kan det framstå som något anmärkningsvärt att inte anmälningar gjorts av andra än målsäganden i fler fall. Det sagda ger en viss bild av målsägandens ensamhet och utsatthet som brottsoffer i dessa ärenden.

6.1.4 Nyligen inträffade brott och äldre brott

Granskningen

Av de 48 granskade ärendena fanns i 37 minst en anmälan om ett nyligen inträffat brott. Av samtliga 86 polisanmälningar avsåg 56 bl.a. brott som nyligen inträffat. I 3 ärenden har tidigare nedlagda brottsutredningar återupptagits.

Synpunkter

Ökad tidsrymd mellan brottet och anmälan medför ofta negativa konsekvenser för utredningen. Detta gäller beträffande nu aktuell brottslighet särskilt möjligheten att dokumentera skador på brottsoffret. Även vittnens möjlighet att minnas en händelse försämras med tiden.

Av granskningen framgår att anmälningar om nyligen inträffade brott leder till bättre utredningsresultat än anmälningar om äldre brott. Av de ovan nämnda 37 ärendena med minst ett färskt brott ledde 19 till åtal. Av de 19 ärenden där åtal väckts har i 5 av ärendena endast åtalats för enstaka, fristående brott, trots att grov kvinnofridskränkning kunnat misstänkas i ett tidigare skede av förundersökningen.

Det är mot denna bakgrund av stor betydelse att målsäganden anmäler brott skyndsamt för att öka möjligheten att få fram tillräcklig bevisning för ett åtal och en fällande dom. Det är angeläget att information om sambandet mellan skyndsamt anmälan om brott och gott utredningsresultat når ut till brottsoffren. En sådan information kan förväntas få genomslag om den förs ut bl. a via Brottsoffermyndigheten, brottsofferjourer, kvinnojourer och sociala myndigheter.

Vid relationsvåld kan skyndsamma ingripanden och utredningsåtgärder redan vid en första polisanmälan vara särskilt ägnade att förhindra fortsatt brottslighet och som en följd därav minska antalet tillkommande brottsanmälningar. Det är därför värdefullt att frågor som har betydelse för kvinnofridskränkningen ställs vid inledande förhör med en kvinna som anmäler relationsbrott .

Nedlagda brottsmisstankar har återupptagits i tre fall. Vid granskningen har inspektionsgruppen inte funnit skäl att ta del av register för att få fram om det förekommit ytterligare ärenden rörande aktuella brottstyper med samma partsställning som i de granskade ärendena. Det bör dock fästas uppmärksamhet på värdet av att - i de fall nya omständigheter bedöms ha framkommit - återuppta nedlagda förundersökningar avseende brott som kan ingå i grov kvinnofridskränkning. Gärningsomständigheterna i det återupptagna ärendet kan ha betydelse för bedömningen av om gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

6.1.5. Åklagarinträde

Granskningen

I 34 av de granskade ärendena har åklagarinträde skett mindre än två dagar från första anmälan. I 31 ärenden har åklagarinträdet rörande minst en av de ingående brottsmisstankarna skett på grund av prövning av tvångsmedel. I 28 ärenden har jouråklagare (åklagare i tjänst utom kontorstid) kontaktats.

Synpunkter

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9) som utarbetats i samråd med Rikspolisstyrelsen (jfr RPSFS 2005:11) skall åklagare vara förundersökningsledare när brottet innefattar våld eller hot om våld mot närstående eller tidigare närstående person. Det är därför värdefullt att åklagare kontaktas så snart som möjligt i dessa ärenden för att ta ställning till eventuella tvångsåtgärder, rubriceringen av anmälda brott samt ge adekvata direktiv för en effektiv utredning. Den vid Polismyndigheten i Västmanlands län och Åklagarkammaren i Västerås träffade överenskommelsen om ett åklagarinträde så snart polisen tagit upp en anmälan när det gäller våld mot kvinna är ett exempel på sådan effektivisering.

Att notera är att i 58 % av ärendena togs inledningsvis kontakt med en jouråklagare, vilket indikerar ett behov för samtliga åklagare som tjänstgör i jourorganisationen att vara väl förtrogna med den inledande hanteringen av denna brottskategori.

6.1.6 Förstahandsåtgärder

De tidigaste utredningsåtgärderna, s.k. förstahandsåtgärder, bl.a. brottsplatsundersökning, som polisen utför - oftast i direkt anslutning till upptagandet av polisanmälan och besök på en brottplats - har skett i den omfattning som anges nedan i avsnitten om de olika åtgärderna. Till förstahandsåtgärderna har vid granskningen även inräknats andra tidiga utredningsåtgärder utförda inom ett dygn från anmälningstillfället. Anledningen till att de s.k. polisiära förstahandsåtgärder här inte särskiljts har samband med att åklagaren i en del av ärendena trätt in som förundersökningsledare i ett mycket tidigt skede och därvid kommit att besluta om vissa åtgärder i ett inledningsskede av utredningen.

Kvaliteten på förstahandsåtgärderna och dokumentationen av dessa har stor betydelse för slutresultatet av ett ärende. De direktiv som åklagaren ger angående dessa åtgärder och om hur dokumentationen skall ske är således väsentliga för ärendet. De handlingsplaner och åtgärdskort som finns hos polismyndigheter och åklagarkammare utgör här utmärkta stöd.

Med hänsyn till den objektivitet som skall prägla en förundersökning är det viktigt att det upprättas dokumentation över en brottsplatsundersökning även när det inte funnits någonting anmärkningsvärt på brottsplatsen eller att några personskador inte iakttagits, t.ex. att en brottsplats inte bär spår av strid eller att några skador inte noterats på brottsoffret eller utpekad gärningsman. Dokumentationen i akterna är inte alltid klargörande i detta hänseende.

6.1.6.1 Dokumentation av målsägandens kroppsskador

Granskningen

I 28 ärenden har med anledning av minst en av de ingående anmälningarna dokumenterats eventuell förekomst av kroppsskador på målsäganden som en förstahandsåtgärd (enligt definitionen som nämnts ovan). Fotografering eller videodokumentering av skador har skett i 10 ärenden.

Synpunkter

Det är viktigt att när ett våldsbrott anmäls snabbt få målsägandens eventuella skador dokumenterade för att därigenom vinna bevisning, som inte sällan visat sig få avgörande betydelse. I de granskade ärendena har tillvägagångssättet att dokumentera skador varierat men i ett flertal fall bestått endast i en kort beskrivning i ord av anmälningsupptagande polis eller av förhørsledare. I några fall har det inte klart framgått av dokumentationen om antecknade skador iakttagits av polis eller om anteckningen grundats endast på målsägandens uppgifter. Det är viktigt att denna skillnad framgår av dokumentationen och att en komplettering görs om detta inte klart kan utläsas.

Den dokumentation av skador som skett genom fotografering eller videofilmning har så gott som samtliga skett i ärenden från åklagarkamrarna i Västerås och i Linköping. Det är angeläget att dessa dokumentationsformer, som i kvalitet vida överstiger en kortfattad beskrivning i ord, används i större

utsträckning. Denna bevisform har stor betydelse för hållbarheten av domslut och i samband med återupptagna förundersökningar.

Eftersom vissa kroppsskador, t ex blåmärken inte alltid framträder omedelbart kan övervägas behovet av en uppföljning genom t.ex. förnyad fotografering, videofilmning eller läkarundersökning av uppgivna skador.

Den ordning som förekommer i Västerås, att rättsläkaren är beredd att genomföra läkarundersökningar på annan plats än på sjukhus eller i den i polishuset i ordningsställda undersökningslokalen förtjänar att framhållas. Genom att på detta sätt underlätta för målsäganden att skyndsamt få en undersökning genomförd kan bevisning, som annars skulle kunna gå förlorad, erhållas och en bättre kvalitet på utredningen uppnås.

6.1.6.2 Dokumentation av den misstänktes kroppsskador

Granskningen

I sammanlagt 7 ärenden, varav 5 från Åklagarkammaren i Linköping och 2 från Åklagarkammaren i Västerås, har med anledning av minst en av de ingående anmälningarna gjorts en tidig undersökning och dokumentation – i samtliga fall med hjälp av rättsläkare – av eventuell förekomst av skador på den misstänkte.

Synpunkter

I ett antal av de granskade ärendena förekommer nödvärnsinvändningar från den misstänkte. Med anledning härav och mot bakgrund av att förundersökningsledaren skall ta till vara den enskildes rättssäkerhetsintressen – jfr 23 kap. 4 § rättegångsbalken och 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen (1947:948), FuK - är det av vikt att tidigt undersöka och dokumentera om den misstänkte har några synliga skador. När det gäller sättet för dokumentationen härför gör sig samma synpunkter gällande som nämnts ovan beträffande skador på målsäganden.

Kroppsbesiktning av den misstänkte för att undersöka förekomsten av kroppsskador är ett straffprocessuellt tvångsmedel. Inspektionsgruppen har noterat att det i vissa fall skett en kroppsbesiktning utan att dokumentation av förundersökningsledarens beslut i denna fråga kunnat återfinnas, varför det finns anledning att erinra om bestämmelserna om dokumentation i 23 kap 21 § rättegångsbalken och 20 § FuK.

6.1.6.3 Dokumentation beträffande brottsplats

Granskningen

I 4 ärenden har polisen vid minst ett anmälningstillfälle gjort anteckning om iakttagelser från brottsplatsen. Vid 1 av dessa har även foto tagits. I 4 ärenden har videofilmning skett av brottsplats. Detta kan jämföras med att i 18 ärenden har uttryckande polis kommit till platsen.

Synpunkter

Då ett nyligen inträffat brott anmäls är det bl.a. viktigt att snabbt dokumentera hur brottsplatsen ser ut och vad som där kan ha betydelse för utredningen. Tillvägagångssättet beträffande dokumentation av iakttagelser vid brottsplatsen har varierat och bestått till ungefär lika delar av en kort beskrivning i ord av polis om tecken på "strid" respektive videoupptagning och i något fall fotografering. Videoupptagning har förekommit i ett ärende från Norrorts åklagarkammare och i tre ärenden från Åklagarkammaren i Linköping. Inspektionsgruppen bedömer att en fotodokumentering av brottsplats kan ge såväl en kvalitetshöjning som effektivisering av ärendena.

6.1.7 Målsägandens rätt till information

Granskningen

Målsäganden har i så gott som samtliga ärenden tillfrågats om hon vill bli underrättad om beslut om att förundersökning skall läggas ned m.m. enligt vad som sägs i 13 b § FuK. Vid granskningen har däremot i många ärenden, med undantag för ärenden vid 1:a åklagarkammaren i Malmö, inte kunnat utläsas om information lämnats enligt 13 a § FuK, bl.a. underrättelse om de regler som gäller för förordnande om målsägandebitråde och meddelande av besöksförbud, vilken information som lämnats och när detta skett.

Synpunkter

I 13 a § FuK föreskrivs att målsäganden skall ges information i flera hänseenden, bl.a. om förutsättningarna för att få ett målsägandebitråde. I 21 a § FuK föreskrivs att underrättelse och information till målsäganden enligt 13 a–c §§ skall dokumenteras, men även att målsägandens inställning skall inhämtas i vissa frågor, dock inte i fråga om målsägandebitråde önskas.

I många av ärendena saknas anteckning om vilken närmare information som lämnats enligt 13 a § FuK, men i vissa fall hänvisas till informationsblad som upprättats av de olika polismyndigheterna.

Det kan i de granskade akterna sällan utläsas om målsäganden, i samband med att nu nämnd information lämnas, uttalat önskemål om att få ett målsägandebitråde förordnat i ärendet. En förklaring till detta kan vara de ordval som används i 13 a § FuK och 13 b § FuK. I 13 a § anges att målsäganden skall "underrättas" om de regler som gäller bl.a. för förordnande av målsägandebitråde, medan i 13 b § stadgas att målsäganden skall "tillfrågas" om han eller hon vill bli underrättad om vissa beslut samt enligt 21 a § att det skall antecknas om målsäganden vill bli underrättad i fall som avses i 13 b §. Detta kan uppfattas så att det inte är ett krav på att inhämta målsägandens inställning i frågan om målsägandebitråde. Detta förhållande kan leda till fördröjningar för målsäganden att få det stöd som ett målsägandebitråde kan utgöra.

Med hänsyn särskilt till betydelsen av att ett målsägandebitråde förordnas skyndsamt finns här utrymme för synpunkten att en ändring av lagtextens ordval i 13 a § till att målsäganden skall "tillfrågas" om ett målsägandebitråde önskas, det vill säga att det införs ett krav att i en utredning inhämta

målsägandens synpunkt i fråga om erhållande av ett målsägandebitråde i ärenden där ett sådant biträde kan förordnas. En ändring även av 21 a § följer av denna synpunkt. Det kan också finnas skäl att överväga en ändring av tidsangivelsen "så snart som möjligt" för att påskynda ett förordnande. En tidig information kan möjligen ha den nackdelen att målsäganden kan vara i en krissituation och ha svårt att ta till sig information och frågor om hon önskar ett målsägandebitråde. I kravet på inhämtande av uppgiften bör dock ligga att frågan bör ställas på nytt under utredningen om målsäganden inte omedelbart kan ge besked.

Det är för en effektiv utredning angeläget att åklagaren försäkras sig om målsägandens önskemål i fråga om målsägandebitråde. Det bör i sammanhanget noteras att även om målsäganden inte begärt det kan ett målsägandebitråde förordnas när det finns anledning till detta (4 § lagen om målsägandebitråde). Riksåklagaren har i två beslut 2004-12-30 (RÅ-A 2004/0538 och 0658) behandlat frågan när det gäller brottet våldtäkt. Riksåklagaren uttalade bl.a. att det förhållandet att målsäganden över huvud taget inte uttalat sig i frågan om målsägandebitråde får inte, i vart fall när det gäller sexualbrott, medföra att frågan inte övervägs av åklagaren.

6.2 Den fortsatta förundersökningen

6.2.1 Beslag av bevis

Granskningen

Föremål har tagits i beslag i ett fåtal av de granskade ärendena.

Synpunkter

I de granskade ärendena har vid få tillfällen angetts att tillhyggen använts eller framkommit att materiella bevis i övrigt funnits att säkra. Det finns dock exempel på att tillhyggen använts och det har kunnat konstateras att det varit framgångsrikt att fotodokumentera beslagtagna sådana föremål och förete fotona inför domstolen i samband med rättegång.

6.2.2 Målsägandebitråde

Granskningen

I 24 ärenden har målsägandebitråde förordnats. Att notera är att det i 19 ärenden inte har kunnat utläsas om målsäganden har tillfrågats om hon önskar målsägandebitråde. I sammanlagt 10 ärenden har det dröjt mera än 2 dagar från det att målsäganden begärt biträde till åklagaren anmält önskemålet till en domstol.

Av de 26 ärenden där målsäganden uttryckligen begärt målsägandebitråde har hennes begäran gjorts samma dag som den första polisanmälan eller dagen därpå i 13 ärenden, i 4 ärenden inom 2-7 dagar, i 4 ärenden inom 8-30 dagar. I övriga ärenden har det förflutit lång tid, ca. 2-9 månader, från första polisanmälan till målsägandens begäran om biträde. I 7 ärenden har fler än en

polisanmälan rörande ett färskt brott hunnit göras innan målsäganden begärt biträde.

Målsägandebiträdet har deltagit i förhör med målsäganden under förundersökningen i totalt 6 ärenden. I 12 ärenden har målsägandebiträdet inte deltagit i något av de förhör som hållits vid en tidpunkt efter domstolens förordnande. I 8 av dessa ärenden har fler än ett förhör hållits med målsäganden utan bitrådets medverkan.

Synpunkter

Som anges i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall, när förundersökning inletts, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas bl.a. i mål om brott enligt 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller till andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde.

Värdet av att målsägandebiträde tidigt förordnas är stort i dessa brottsutredningar, inte minst mot bakgrund av målsägandens utsatthet. Målsägandebiträdets betydelse när brottsoffret inte längre vill medverka i utredningen behandlas nedan i 6.2.9.

Utfallet av granskningen indikerar att det i många ärenden inte har klarlagts under förundersökningen vilken inställning målsäganden har i frågan om målsägandebiträde.

Målsägandebiträdet skall ta till vara målsägandens intressen i målet och lämna målsäganden stöd och hjälp. Målsägandebiträdet har rätt att vara närvarande vid förhör som hålls med målsäganden (23 kap. 10 § rättegångsbalken). Mot denna bakgrund är det viktigt att målsägandebiträdets möjlighet att kunna närvara vid förhör underlättas. En möjlighet för åklagaren att verka för detta är att åklagaren i anmälan om målsägandebiträde till domstolen uppger planerad tidpunkt för förhör så att rätten förordnar ett målsägandebiträde som kan närvara vid det planerade förhöret.

6.2.3 Stödperson

Granskningen

Endast i 4 ärenden finns anteckningar från förhör med målsäganden om att det vid förhöret varit närvarande en person som personligt stöd åt målsäganden. Dessa stödpersoner har varit antingen en väninna till målsäganden, personal från en kvinnojour, målsägandens chef eller personal från socialtjänsten.

Synpunkter

I 13 a § FuK tredje stycket sägs bl.a. att målsäganden skall ges information om reglerna om stödperson samt om vilka myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd och hjälp.

En stödperson har enligt 23 kap. 10 § rättegångsbalken rätt att närvara vid förhör om hans närvaro inte är till men för utredningen. Under rättegång får målsäganden, som hörs med anledning av åklagarens talan, åtföljas av en lämplig person som personligt stöd. En sådan stödperson som rätten har kännedom om skall om möjligt underrättas om rättegången.

En stödperson kan bidra till att målsäganden känner sig trygg i en förhörssituation, vilket kan leda till en bättre kvalitet på förhöret, särskilt om ett målsägandebiträde inte är närvarande. Det kan därför i vissa fall finnas skäl för åklagaren att i kommunikation med polisen ta upp frågan om närvaro av stödperson vid förhör.

6.2.4 Läkareundersökning av målsäganden

Granskningen

De undersökningar av målsäganden som gjorts har i många fall genomförts av en polikliniskt verksam läkare. I ett antal fall har en rättsläkare knuten till Rättsmedicinalverket gjort undersökningen. Detta har särskilt gällt i ärenden från Åklagarkammaren i Linköping och från Åklagarkammaren i Västerås, vilket närmare beskrivits under 6.1.6.1. Det har även konstaterats i några fall att målsäganden har vägrat att låta läkarundersöka skador som polisen kunnat iaktta på henne.

Synpunkter

I flera av de fall där läkarundersökning aldrig skett bedömer inspektionsgruppen att en sådan undersökning varit ägnad att förbättra bevisläget.

Till följd av de nya bestämmelser som gäller från 2006-01-01 för utfärdande av rättsintyg finns det här inte skäl att närmare gå in på kvaliteten i de läkarintyg som förekommit i de granskade ärendena.

6.2.5 Målsägandens medgivande att hämta in läkarintyg och utdrag från journaler

Granskningen

Formerna för att inhämta målsägandens medgivande att rekvirera journalanteckningar och läkarintyg skiftar i de granskade ärendena. I flera fall har målsäganden redan vid anmälningstillfället lämnat ett sådant medgivande som nedtecknats under fritexten i polisanmälan. Vanligare är att målsäganden i samband med det första, mera genomgripande förhöret undertecknat ett formulär innefattande ett medgivande.

Synpunkter

Mot bakgrund av bestämmelserna i 7 kap. 1 § och 14 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) och numera även i 5 § i lag (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott är det viktigt att målsäganden lämnar medgivande till att inhämta

läkarintyg, rättsintyg och utdrag från journalhandlingar. För en effektiv utredning är det viktigt att målsägandens medgivande inte bara inhämtas på ett tidigt stadium utan även kommer till snabb användning. Om målsäganden inte ger sitt medgivande eller uppger att hon inte vill medverka vid en läkarundersökning är det angeläget att skälen till hennes inställning dokumenteras. Orsaken till att målsäganden inte lämnar ett medgivande kan vidare vara sådan att den går att åtgärda, vilket kan leda till att målsägandens inställning ändras och utredningens kvalitet kan därmed förbättras.

6.2.6 Användning av tolk

Granskningen

I 7 ärenden har använts utbildad tolk vid minst ett av förhören med målsäganden under förundersökningen. Därutöver har i några fall tolkning i samband med anmälningsupptagning skett genom medverkan av andra personer, oftast anhöriga till målsäganden.

Synpunkter

Det förtjänar att framhållas värdet av att använda en utbildad tolk så att uppgiftslämnandet inte senare sätts ifråga. Detta bör i förekommande fall uppmärksammas även när det gäller det allra tidigaste informationsinhämtandet i anslutning till anmälningstillfället. Om inte utbildad tolk anlitas finns anledning att överväga ett förnyat förhör med målsäganden med sådan tolk.

6.2.7 Förhör med målsäganden

Granskningen

Sammanlagt 158 förhör har hållits med målsäganden i de granskade ärendena. I denna siffra ingår även uppgiftslämnande som skett direkt vid anmälningstillfället om informationen har dokumenterats som ett separat förhör. Av förhören har 69 hållits på polishus, 32 i målsägandens bostad, 21 på annan plats och 36 via telefon. Ingen annan påtaglig skillnad har iakttagits mellan de olika kamrarna än att telefonförhör förekommit i mindre mån i ärendena från 1:a åklagarkammaren i Malmö, där telefonförhör skett endast vid 2 av totalt 29 förhör.

Synpunkter

Även bortsett från det initiala uppgiftslämnande som målsäganden gör i samband med polisanmälan har det i många ärenden hållits förhör någon gång med målsäganden utanför polisstationen, vanligen i målsägandens bostad men även på sjukhus, på advokatkontor, hos släktingar och på härbärgen/kvinnojourer. En anpassning från polisens sida till målsägandens önskemål eller trygghet framkommer således. En sådan flexibilitet är ägnad att öka kvaliteten i utredningarna och möjligen också minska risken för att målsäganden inte längre vill medverka.

När det gäller innehållet i förhören med målsäganden har noterats att struktureringen varierar. Inspektionsgruppen menar att det är värdefullt för effektiviteten och kvaliteten i ärendet om åklagaren tidigt i utredningen i samverkan med polisen överenskommer om en lämplig struktur på dokumentationen av förhören.

Förstahandsuppgifterna från målsäganden i samband med anmälan innehåller i åtskilliga fall en ingående beskrivning av ett enstaka färskt brott men i övrigt endast ett påstående om att liknande brott begåtts tidigare, inte sällan utan en tidsangivelse. I flera fall där sådana anmälningsuppgifter föranlett rubriceringen grov kvinnofridskränkning har förundersökningen kommit att fokusera på endast det senaste brottet. Å andra sidan har iakttagits att förstahandsuppgifterna från målsäganden kan vara sparsamma, men att det vid noggrant genomförda och ibland upprepade förhör med henne framkommer flertalet brottstillfällen.

Mot denna bakgrund menar inspektionsgruppen att åklagaren bör vara lyhörd för att målsäganden kanske inte uttömmande redogjort för all brottslighet vid anmälningstillfället eller kanske inte ens vid det första, mera genomgripande förhöret.

I många av de granskade fallen har flera ingående förhör hållits med målsäganden inom mycket kort tid, ibland endast ett eller två dygn från anmälningstidpunkten. Särskilt i ärenden med pågående tvångsmedelsanvändning gällande den misstänkte krävs visserligen mycket information på kort tid från målsäganden, men det är också värdefullt att målsäganden ges tid till eftertanke, särskilt mot bakgrund av att omständigheterna som föranlett anmälan kan ha varit mycket påfrestande.

6.2.8 Dokumentation av förhör med målsäganden

Granskningen

Dokumentationen av de 158 förhör som hållits har i de flesta fall skett genom konceptanteckningar. 11 förhör har upptagits på ljudband och 5 på videofilm. Av dessa 16 upptagningar har endast några få återgetts i dialogform. De övriga har återgetts genom ett referat eller en kort sammanfattning.

Synpunkter

Målsägandens uppgiftslämnande är ur bevissynpunkt av central betydelse i utredningar om relationsbrott. Det är därför anmärkningsvärt att inte fler förhör skett med hjälpmedel som gör det lätt att autentiskt återge målsägandens förhörsuppgifter.

Ett videoinspelat förhör med målsäganden fyller vidare den viktiga funktionen att åklagaren, om han eller hon inte kunnat närvara vid förhör, med hjälp av videon kan bilda sig en bättre uppfattning om målsägandens berättelse än om den endast återges i text. En annan fördel med videoförhör är att lagföringar i vilka ett sådant förundersökningsmaterial finns kan antas leda till domslut som är långsiktigt hållbara. Även i fall då en förundersökning lagts ned och det senare framkommer skäl att återuppta förundersökningen har ett videoinspelat förhör större värde än ett förhör återgivet i konceptform.

Vid granskningen har inte sällan uppkommit tveksamhet kring vilka frågor som ställts till målsäganden vid förhör som upptagits i konceptform. Vid video - eller ljudbandupptagningar undviks sådana tveksamheter. En annan fördel med sådana upptagningar kan bl.a. vara att förhørsledaren i större utsträckning kan koncentrera sig på uppgiftsinhämtandet och att få en god struktur i förhöret.

6.2.9 Målsägande som inte önskar medverka

Granskningen

I 23 av de granskade ärendena har målsäganden någon gång under förundersökningen uttryckt att hon inte längre önskar medverka i utredningen eller till att brotten beivras. Målsägandens ändrade inställning har framkommit på olika sätt. I 3 ärenden har målsäganden redan vid anmälningstillfället uttalat att hon inte vill "anmäla" eller medverka i utredningen. I 17 ärenden har den ändrade inställningen skett vid förhör eller annan kontakt som polisen initierat. I 3 ärenden har det skett genom att målsäganden själv kontaktat polis. I 12 fall har den ändrade inställningen avhandlats per telefon och i ett fall via mail till polisen. I 6 ärenden har inställningen ändrats i samband med pågående frihetsberövande av den misstänkte.

Som skäl för sin ändrade inställning har målsäganden i 13 ärenden angett "sociala" skäl såsom att relationen till den misstänkte eller relationen mellan den misstänkte och gemensamma barn inte skall försämrats. I 3 ärenden har målsäganden angett att hon inte orkar fullfölja utredningen. I 6 ärenden framgår inte skälen. Endast i 1 ärende finns uppgift om att målsäganden uppgett att hennes tidigare lämnade uppgifter varit oriktiga.

Målsägandens förändrade inställning har i skiftande grad påverkat den fortsatta förundersökningen. Således har förnyat förhör med målsäganden skett i 7 ärenden, däribland 3 per telefon. Målsägandebiträde har förordnats i 3 ärenden. Den misstänkte har hörts och delgetts misstanke i 4 ärenden. Förundersökningen har slutförts och åtal väckts i 5 ärenden. Av dessa åtal har 1 ogillats och 4 lett till fällande dom. Med anledning av målsägandens ändrade inställning har förundersökningen lagts ned utan ytterligare åtgärd i 11 ärenden.

Synpunkter

Målsäganden har i närmare hälften av de granskade ärendena framfört att hon inte längre önskar medverka i utredningen. Vid kammarbesöken framhölls från flera håll att denna problematik upplevs som svårbemästrad och framstår som en av de största svårigheterna med att beivra relationsvåld.

Målsägandens önskan att inte längre medverka i utredningen har föranlett skiftande åtgärder. Det är anmärkningsvärt att förundersökningen lagts ned utan vidare åtgärder i hälften av ärendena. Bedömningen av bevisläget bör visserligen ske fortlöpande under utredningens gång, men det finns enligt inspektionsgruppens mening skäl att ta med i bedömningen att målsäganden på nytt kan ändra sin inställning. Den uppkomna situationen kan även ge anledning att söka alternativa bevis.

Värt att nämna i sammanhanget är att det vid granskningen iakttagits att målsäganden i några ärenden har inställt sig vid huvudförhandlingen trots att hon vid förundersökningen uppgett att hon inte önskat medverka vidare. Härav kan slutsatsen dras att åklagaren i dessa ärenden övervägt att målsäganden kan komma att åter önska medverka. Det kan således finnas skäl att överväga att målsäganden kan komma att överge sin tidigare, ovilliga inställning.

Beroende av det skäl som målsäganden angett för att inte längre vilja medverka i utredningen finns anledning överväga möjligheten att verka för att en stödåtgärd vidtas för henne. En sådan kan bidra till att hon åter är beredd att medverka i ärendet. Målsäganden har i stor omfattning angett sociala skäl som anledning till önskan att inte längre medverka. Detta förhållande finns enligt inspektionsgruppens mening anledning att uppmärksamma i de olika samverkansprojekt med kommunernas socialtjänst och med organisationer för brottsofferstöd där åklagare finns företrädade. Det särskilda stöd som erbjuds i Malmö, se ovan avsnitt 3.1.1, synes vara ägnat att minska antalet ärenden där målsäganden inte längre önskar medverka. Det finns skäl att utgå från att målsäganden i större utsträckning är beredd att delta under förundersökningen och i domstolsprocessen om adekvat stöd och hjälp ges åt henne på ett tidigt stadium; jämför även det som anförts ovan i avsnitt 6.2.2 om målsägandebitråde.

Inspektionsgruppen menar att ansträngningar bör göras att kalla målsäganden till nytt förhör i syfte att klargöra orsaken till hennes ändrade inställning. Det är vid ett sådant förhör värdefullt att såväl åklagaren som ett målsägandebitråde medverkar. I sammanhanget kan nämnas att Norrorts åklagarkammare har infört en rutin att åklagare skall medverka vid ett sådant förhör. Vid förhöret kan det vara lämpligt att målsäganden även tillfrågas om de uppgifter som hon tidigare har lämnat är riktiga. Det kan här ha betydelse om det tidigare förhöret har spelats in på video.

Även en kort handläggningstid kan bidra till att målsäganden är mer benägen att medverka.

6.2.10 Personella tvångsmedel beträffande den misstänkte

Granskningen

Tvångsmedel beträffande den misstänkte i form av gripande (brådskande fall enligt 24 kap 7 § 1 stycket rättegångsbalken) har skett i sammanlagt 22 ärenden. Anhållande, även frånvaroanhållande om det senare lett till gripande, har skett i 32 ärenden. I 14 ärenden har åklagaren ingivit en häktningsframställning och i 12 av dessa har domstol häktat den misstänkte. Hämtning till förhör har förekommit vid tre tillfällen vardera vid 1:a åklagarkammaren i Malmö och Åklagarkammaren i Västerås samt vid ett tillfälle vid Åklagarkammaren i Linköping.

Synpunkter

Den misstänkte har varit föremål för tvångsmedel i betydande utsträckning i de granskade ärendena. Anhållande har skett i stor utsträckning sedan den misstänkte gripits för ett nyligen inträffat brott. Frihetsberövandena har i åtskilliga ärenden blivit kortvariga. Vad gäller kollusionsfaran noteras att den

misstänkte i 42 av de 48 granskade ärendena i huvudsak förnekat misstänkta gärningar och/eller bestritt ansvar för brott. Förhållandet indikerar kollusionsrisken i förevarande brottskategori.

Utfallet beträffande hämtning till förhör som till övervägande del skett vid 1:a åklagarkammaren i Malmö och Åklagarkammaren i Västerås kan ha ett samband med de särskilda organisationer för tidigt åklagarinträde som funnits vid dessa kammare för hantering av bl.a. relationsbrott

6.2.11 Förhör med den misstänkte

Granskningen

I 2 av de granskade ärendena har den misstänkte inte hörts innan förundersökningen lagts ned.

Synpunkter

Även om det tidigt står klart att någon egentlig stödbevisning inte kan uppbringas finns det anledning att höra den misstänkte mot de påståenden som målsäganden gjort, förutsatt att det som framkommit föranleder skälig misstanke om brott. Vid granskningen har iakttagits fall där den misstänkte vid förhör har erkänt och medgett ansvar eller åtminstone vidgått sådana omständigheter att målsäganden därigenom fått ett beaktansvärt stöd för sina uppgifter om händelseförloppet.

6.2.12 Dokumentation av förhör med den misstänkte

Granskningen

Förhör med den misstänkte har i de granskade ärendena huvudsakligen dokumenterats i konceptform. Enstaka fall av upptagning på ljudband har förekommit.

Synpunkter

Eftersom parternas trovärdighet har stor betydelse vid bedömningen av bevisningen rörande kvinnofridskränkingsbrottet så är det värdefullt att förhören med parterna sker på ett likartat sätt under förundersökningen. En del av de synpunkter som framförts ovan rörande dokumentation av förhör med målsäganden gör sig därför gällande även beträffande förhör med den misstänkte. Mot denna bakgrund är det värdefullt att i vart fall ljudupptagning vid förhör med den misstänkte sker i ökad utsträckning.

6.2.13 Försvare för den misstänkte

Granskningen

I 26 ärenden har offentlig försvarare förordnats för den misstänkte. Av dessa har i 13 ärenden förordnande skett under pågående förundersökning, 8 har

förordnats i samband med häktningsframställning och 5 har förordnats sedan åtal väckts. I 8 ärenden har den offentlige försvararen någon gång under förundersökningen deltagit i förhör som hållits med den misstänkte.

Synpunkter

Drygt hälften av de granskade förundersökningarna har bedrivits utan medverkan av en offentlig försvarare. Vid granskningen har i flera fall framkommit att de offentliga försvararnas medverkan varit ägnad att klargöra problem av faktisk och rättslig art redan vid förundersökningen. Inspektionsgruppen bedömer att detta i flera fall inneburit en fördel såtillvida som problem och invändningar som måhända annars uppkommit först vid en rättegång istället kunnat belysas i förväg.

6.2.14 Stödbevisning i övrigt

Granskningen

I många ärenden har målsäganden anmodats att lämna upplysningar om stödbevisning.

Synpunkter

Framtagande av stödbevisning kräver viss "kreativitet" hos förundersökningsledaren.

Informationssökning genom "dörrknackning" används ofta vid utredning av grova våldsbrott. I några av de granskade fallen har den metoden använts framgångsrikt för att få fram stödbevisning även vid denna brottstyp. Vid granskningen har noterats att grannar i flerbostadshus kan ha värdefull information att lämna rörande exempelvis frekvensen av misstänkta angrepp.

Vidare kan nämnas några fall från granskningen där förhör har hållits med personer som varit närstående till den misstänkte och som lämnat överraskande och värdefull information som motsagt den misstänktes uppgifter och som därför snarare varit till stöd för brottsmisstanken än emot den. Det finns därför anledning att inte presumera vilka uppgifter närstående till en part kan förväntas lämna.

Det är relativt ovanligt med åsyna vittnen till brotten. De vittnen som förekommer är ofta närstående till båda parterna eller till endera av dem. Dessa bevispersoners vilja att medverka skiftar.

Vittnen som endast hört målsäganden återberätta sina upplevelser och som inte varit åsyna vittnen till händelsen eller sett skador på målsäganden har kommit att få betydelse i vissa av de granskade ärendena. Vanligen återfinns dessa vittnen i målsägandens släktkrets men även bland väninnor och arbetskamrater. Det har iakttagits att domstolarna fäst vikt vid dessa vittnens berättelse trots graden av närstående till målsägande.

Målsägandens redogörelse för flertalet brottstillfällen har i ett antal ärenden visat sig grundad på minnesanteckningar eller dagböcker som medtagits till

förhör. Dessa dokument har dock endast i enstaka tillfällen tagits in i utredningen. Sådana handlingar har betydelse inte bara som stöd för målsägandens berättelse utan kan även vara av värde för att klargöra när anteckningarna är gjorda.

I flera fall har målsäganden lämnat långa berättelser om många händelser som detaljrikt beskrivits med bl.a. datum, klockslag, plats o.s.v. utan att det av förhöret framgått om målsäganden hänfört sig till minnesanteckningar. Det finns, mot bakgrund av att en utredning som lagts ned efter en tid kan komma att återupptas eller att berättelsen i en domstolsprocess ifrågasätts, skäl för att ett klagörande i saken dokumenteras i utredningen.

I fall där den misstänkte gripits kort efter ett brott vid vilket alkohol finns med i bilden har noterats att droganalys inte alltid genomförts. Därigenom kan viktig information gå förlorad, såsom om droger haft betydelse vid våldsanvändningen och beträffande den misstänktes möjlighet att minnas gärnings-tillfället.

6.3 Beslut i åtalsfrågan

6.3.1 Avskrivningsbeslut

Granskningen

I 2 av de 48 granskade ärendena pågår förundersökningen alltjämt. I 26 ärenden har förundersökningen lagts ned i sin helhet eller åtal inte väckts i någon del. Motiveringen har varit att brott inte kan styrkas utom beträffande ett av de nedlagda ärendena där motiveringen varit att den misstänkte har lämnat landet och inte kan förväntas bli tillgänglig för lagföring. Inget ärende har lagts ned enbart med motiveringen att brott är preskriberat men denna motivering har återfunnits i 2 ärenden och gällt nedläggning av några av de i ärendet ingående brottsmisstankarna. I 4 ärenden har enstaka brottsmisstankar skrivits av med motiveringen att brott inte kan styrkas samtidigt som åtal väckts för andra brott som ingått i ärendet. Några ärenden från Norrorts åklagarkammare i Stockholm har lagts ned med motiveringen att det saknas (efter vidtagen utredning) anledning att anta att brott har förövats.

Synpunkter

Inspektionsgruppen har funnit att de flesta nedläggningsbesluten varit välgrundade.

I flera av de ärenden som lagts ned på grund av att brott inte kan styrkas har målsäganden önskat att inte längre medverka. Däremot har målsäganden endast i ett ärende uppgivit att hon lämnat felaktiga uppgifter. Nu nämnda omständigheter har berörts under 6.2.9

Vid de fåtal bedömningar rörande preskription som förekommit har beaktats den preskriptionstid som gällt för de bakomliggande brotten var för sig.

Underrättelse till målsäganden om nedläggningsbeslutet har i övervägande antalet fall skett enligt standardformulär från ärendehanteringssystemets (Brådis) underrättelserutin. Endast i något enstaka fall har inspektionsgruppen

iakttagit särskilt upprättade motiveringar avpassade för det enskilda ärendet. I ytterligare något fall synes åklagaren ha uppdragit åt polisen att muntligen underrätta målsäganden. För att öka förståelsen för beslutet och därmed indirekt förtroendet för rättsväsendet kan det finnas skäl att i en del av dessa ärenden överväga individuellt avpassade beslutsmotiveringar som skulle kunna delges målsäganden vid ett personligt sammanträffande.

6.3.2 Åtal

Granskningen

Åtal har väckts i 20 av ärendena. I 15 av dessa har åtal väckts för grov kvinnofridskränkning och i 5 ärenden har åtal väckts för enstaka fristående brott enligt 3, 4 eller 6 kap brottsbalken. Därav följer att åklagaren i de sistnämnda 5 ärendena någon gång under utredningen ansett att brottet grov kvinnofridskränkning inte längre föreligger. 11 av åtalen har innefattat påstående om ett visst antal, närmare preciserade gärningar, i genomsnitt ca 6 brottstillfällen. 4 av åtalen har varit delvis opreciserade beträffande antalet brottstillfällen då uttryckssätt som bl.a. ”ett stort antal tillfällen” använts. I merparten av de ärenden som hittills avgjorts av domstol har åklagaren vid huvudförhandlingen justerat åtalet.

Genomgående har åtalen för grov kvinnofridskränkning samlats i en enda åtalspunkt. Gärningsbeskrivningarna har utformats efter i huvudsak två olika modeller. Det vanligaste sättet är att i särskilda stycken, oftast littererade, ange varje delgärning med tid, plats, tillvägagångssätt och effekt. I några få fall har åklagaren därvid även angett vilken brottsrubricering som det separata brottet i och för sig hänför sig till. Påståendet om att var och en av gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning av målsägandens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla har i dessa gärningsbeskrivningar placerats antingen som en inledning eller en avslutning av gärningspåståendet.

I några åtal har gärningsbeskrivningen inte innehållit någon tidsbestämning av delgärningarna utan det brottsliga förfarandet har angetts skett vid upprepade tillfällen under viss tidsrymd.

Det föreligger även kombinationer av de två nu beskrivna gärningsmodellerna, varvid de preciserade gärningstillfällena angetts vara exemplifieringar på ett systematiskt beteende. I något fall har som en av flera närmare preciserade delgärningar även påståtts ett annat brott än enligt 3, 4 eller 6 kap brottsbalken.

Synpunkter

Åtalen har justerats i merparten av ärendena. Justeringarna har gällt ändringar rörande framför allt tidpunkten för brotten men även platsen och effekterna av dem. I 6 fall har även ändring skett av beskrivningen av gärningsmannens tillvägagångssätt. Det är föredömligt att åklagaren anpassar gärningen efter de uppgifter som framkommer vid förhandlingen. Justeringarna kan föranleda reflexioner kring å ena sidan om uppgifterna hade kunnat fås fram under förundersökningen, å andra sidan de svårigheter som målsäganden kan ha att återberätta många likartade brottstillfällen.

Mot bakgrund av de olika varianter av gärningsbeskrivningen som förekommit finns det anledning att i ett annat sammanhang närmare överväga vilken modell som lämpligen bör användas vid brottet grov kvinnofridkränkning.

6.3.2.1 Bevisuppgift

Granskningen

Så gott som genomgående har bevisningen i stämningsansökan angetts med ett tydligt angivet bevisstema.

Synpunkter

Vid granskningen har noterats utmärkta bevisuppgifter utformade i stämningsansökningar enligt den ovan beskrivna modellen med individuell angivna delgärningar. Därvid har varje bevis uttryckligen kopplats till en eller flera av de littererade delgärningarna. Att på detta sätt tydligt ange bevisuppgift och bevisstema är av stort värde för processen i domstolen.

6.4 Dom

6.4.1 Ansvar, rubricering

Granskningen

Av 15 väckta åtal för grov kvinnofridskränkning pågår domstolshandlingen alltjämt beträffande 2 ärenden. Av de 13 åtal som slutligt prövats av domstol har i 10 fall dömts för grov kvinnofridskränkning och i 2 fall för fristående brott enligt 3, 4 eller 6 kap brottsbalken. 1 åtal har ogillats.

Synpunkter

Domstolarna, varav en hovrätt, har i två fall bedömt att grov kvinnofridskränkning inte förelegat då gärningarna inte varit ägnade att allvarligt skada målsägandens självkänsla. Granskningen har inte medgett någon säker slutsats avseende denna bedömning. Det finns dock skäl att i ärenden angående grov kvinnofridskränkning under förundersökningen försöka få fram underlag för en kraftfull argumentering i domstolen avseende detta rekvisit.

6.4.2 Påföljd

Granskningen

Fängelse har utdömts som påföljd för grov kvinnofridskränkning i 6 av 10 domar. I en av de 6 fängelsedomarna ingick även ett fall av grov misshandel. I 3 fall har dömts till skyddstillsyn i kombination med särskild behandlingsplan eller samhällstjänst och i 1 fall till skyddstillsyn med föreskrift. Alternativstraffet i

domarna på skyddstillsyn har angetts till fängelse i mellan 6 månader och 1 år och 6 månader.

Synpunkter

Kvinnofridskränkningensbrottet är ett artbrott vilket talar för en fängelsepåföljd. Det finns därför anledning för åklagarna att i domstolen lyfta fram detta och särskilt argumentera i denna påföljdsfråga.

6.4.3 Barnperspektivet som straffskärpningsgrund

Granskningen

I de ärenden där åtal väckts har åklagaren endast i ett fall redan i stämningsansökan angett att brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i förhållande till en närstående person, det vill säga en sådan försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet som sägs i 29 kap 2 § 8 brottsbalken. Inte i någon av de granskade domarna har domstolen i domslutet eller i de egentliga domskälen berört eventuell förekomst av denna försvårande omständighet.

Synpunkter

Den ovan nämnda särskilda straffskärpningsgrunden - som har gällt sedan den 1 juli 2003 och som härrör från FN's Barnkonvention - kan typiskt sett antas komma till användning relativt ofta vid relationsvåldsbrott. Eftersom åklagaren har bevisbördan för om en försvårande omständighet föreligger kan det vara naturligt att redan vid förundersökningen vidta åtgärder för att utreda denna aspekt. Vid granskningen av förundersökningsmaterialet har inte kunnat göras några säkra iakttagelser i vad mån denna fråga särskilt utretts, främst beroende på att bevarade skriftliga utredningsdirektiv från åklagarna inte kan antas ge en fullständig bild av hur åklagarna styrt utredningarna.

Att påtala denna försvårande omständighet i stämningsansökan - så som skett i ett av de granskade ärendena - är förenligt med regeln om rättvis rättegång i artikel 6 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Straffskärpningsgrunden har behandlats i Högsta domstolens dom den 2 november 2005 i mål B 3193-05 och Åklagarmyndighetens RättsPM 2005:7.

6.5 Handläggningstid

Granskningen

I 27 av ärendena fattade åklagaren det avslutande beslutet i åtalsfrågan inom 3 månader från det att den första av de i ärendet ingående polisanmälningarna gjordes. 12 ärenden avslutades inom intervallet 3 - 6 månader efter första anmälan. 6 ärenden avslutades inom intervallet 6 -12 månader efter första anmälan. 1 ärende avslutades efter längre tid än 1 år och 2 ärenden pågår alltjämt.

Synpunkter

Enligt 23 kap 4 § rättegångsbalken skall förundersökningen bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Det har i olika sammanhang framhållits den påfrestning ett utdraget förfarande har på såväl målsäganden som den misstänkte. I Sexualbrottsofferutredningen (Ju 2004:1) s. 70 f framgår bl.a. att brottsoffret, så länge handläggningen hos polis och domstol pågår, har svårt att bearbeta den kris brottet föranlett och att lägga händelsen bakom sig. Samma synpunkt kan anläggas vad gäller tidsutdräcker i den aktuella brottskategorin.

Vid granskningen av handläggningstiden har inspektionsgruppen räknat den totala tid som förflutit från det att målsäganden gjort den första av de polisanmälningar som har kommit att ingå i varje ärende.

Från 1:a åklagarkammaren i Malmö har framhållits att det funnits stora utredningsbalanser hos polisen, ett förhållande som kan förklara de jämförelsevis långa handläggningstiderna vid den kammaren. En annan förklaring till detta kan vara att målsäganden vid sin första anmälan om ett enstaka, nyligen inträffat brott inte angett att angreppen på henne upprepas. I stället kan systematiken i brottsligheten framkomma först vid andra eller tredje polisanmälan, varvid tvångsmedel då satts in mot den misstänkte och handläggningen därefter påskyndas till följd av de lagstadgade tidsfrister som gäller för tvångsmedlen. Det finns anledning att i ett tidigt skede uppmärksamma indikationer på att det kan vara fråga om ett led i en upprepad kränkning och föranstalta om ett klagorörelse i saken för att effektivisera utredningen.

6.6 Brottskodning m. m.

Granskningen

I några ärenden har diarieföringsanvisningarna i åklagarväsendets diarieföringshandbok inte följts. I vissa har felaktigheten rört ett flertal brottsmisstankar.

Synpunkter

Kvinnofridskränkingsbrottet har en särskild rättslig konstruktion. Eftersom det i varje ärende ingår flera brottsmisstankar kan felaktig kodning ge ett märkbart utslag i lagföringsstatistiken. Det är mot denna bakgrund viktigt att anvisningarna för diarieföringen följs.

Det finns i diarieföringshandboken en speciell diarieföringsanvisning rörande kodningen av detta brott, ändring av brottsrubricering och kodningen av beslut.

6.7 Besöksförbud

Granskningen

I 16 ärenden har målsäganden någon gång begärt besöksförbud till skydd mot den misstänkte. I 9 av dessa fall har besöksförbud meddelats. 3 av besöksförbuden har senare på begäran av målsäganden upphävts efter att ha

varit i kraft under varierande tidsrymd. 5 av besöksförbuden beviljades inom 5 dagar från det att den första polisanmälan gjordes av målsäganden och samtliga besöksförbud har beviljats inom en tidsrymd av som längst 34 dagar från det att första polisanmälan gjordes. I 2 av ärendena beslutades besöksförbud efter det att åtal väckts, i båda dessa fall i nära samband med huvudförhandlingen, där den misstänkte var häktad. Av besöksförbuden har 7 beslutats vid en tidpunkt som sammanfaller med att straffprocessuella tvångsmedel har upphört och förefaller därför i viss mån ha trätt i stället för tvångsmedlet.

Synpunkter

Om brottet är sådant att besöksförbud kan komma i fråga enligt lagen (1988:688) om besöksförbud skall målsäganden så snart som möjligt underrättas om de regler som gäller för meddelande av besöksförbud, se 13 a § andra stycket FuK.

Även när det gäller frågan om besöksförbud torde ett klagorörelse i lagtexten på sätt anförts under 6.1.7 vara av värde.

6.8 Återkoppling till polispersonal

Av det granskade materialet har inte kunnat utläsas om och i så fall på vilket sätt åklagaren gett polispersonal som deltagit i utredningens olika stadier information om utfallet i ärendet och återkoppling i övrigt på deras arbete med ärendet. Vid de kammarbesök som företagits i samband med granskningen har emellertid framhållits att åklagarna söker vinnlägga sig om största möjliga återkoppling gentemot polisen. Eftersom polisens förstahandsåtgärder upplevs som viktiga för det fortsatta utredningsarbetet har det framhållits att särskilda återkopplingsinsatser riktas mot ordningspolispersonal.

6.9 Kvalitet på nedlagda förundersökningar

Granskningen

I de 26 ärenden där förundersökningen helt lagts ned har i sammanlagt 12 ärenden funnits uppgifter om ytterligare personer att höra, även den misstänkte inräknad. I 3 ärenden har annan förundersökningsåtgärd avseende fysiska bevismedel, t.ex. att ta bevis i beslag, funnits att göra. Överprövning av åklagarens nedläggningsbeslut har inte begärts i något av de granskade ärendena.

Synpunkter

Det är avgörande för att brott skall kunna beivras att de olika förundersökningsåtgärderna utförs med noggrannhet och effektivitet. I ett antal ärenden har iakttagits att vidtagna åtgärder kunde ha utförts mera noggrant för att få ett bättre beslutsunderlag, exempelvis har anmälda brottsmisstankar inte alltid följts upp vid förhör med bevispersoner eller den misstänkte. I omkring hälften av de granskade ärendena som har lagts ned på den grunden att brott inte kan styrkas har det funnits ytterligare personer att höra. Mot bakgrund av

strävan att öka lagföringen finns det skäl att i denna brottskategori se till att det finns ett så fullgott underlag som möjligt för beslut om åtal eller om en förundersökning skall läggas ned.

6.10 *Överprövning till följd av granskningen*

Några av de ärenden där förundersökningen lagts ned i sin helhet bör granskas ytterligare för att bedöma om det finns förutsättningar att återuppta förundersökningen. Dessa kommer att granskas vid Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg.

7. AVSLUTNING

Den nu genomförda granskningen kommer att behandlas av en referensgrupp vid ett seminarium i maj 2006. Resultatet av granskningen och inhämtade synpunkter kommer att ligga till grund för ett dokument för rättslig styrning eller information till åklagarna avseende brottet grov kvinnofridskränkning.

Bilaga A

Åklagarkammare; datum för granskning:

Polisens diarienummer:

K

Åklagarens diarienummer:

C

Kort om händelserna i enlighet med anmälan och annan grundhandling:

Anmälningstillfället	Tid	
<i>Anmälan (tidpunkt och datum)</i>		
<i>Brottstid</i>		
<i>Brottsrubricering</i>		
<i>Anmälare</i>		
<i>Anmälningssätt</i>		
<i>Parternas relation</i>		
<i>Rekvisit/gärningsomständigheter</i>		
<i>Fristående grovt brott</i>		
<i>Dokumentation av kroppsskador</i>		
<i>Fu inledd / Beslutande</i>		
<i>Målsägandeinfo. FuK 13a-d §§</i>		
<i>Mä's inställning enl ovan</i>		
<i>Åklagarinträde</i>		
<i>Jourärende (dag/natt/helg)</i>		
Förundersökningsåtgärder:	Tidpunkt	
Initiala åtgärder/ Reella tvångsmedel:		
<i>Dokumentation av brottsplats</i>		
<i>Kriminalteknisk us / spårsäkring</i>		
<i>Framställning till SKL</i>		
<i>Resultat från SKL</i>		
<i>Kroppsbesiktning mä/mt</i>		
<i>Beslag (kläder, annat)</i>		
Ang målsäganden:		
<i>Målsägandebiträde begärt av mä</i>		
<i>Anmälan om målsägandebiträde</i>		
<i>Målsägandebiträde förordnat</i>		
<i>Läkarundersökning (rättsläkare, annan läkare)</i>		
<i>Målsägandens medgivande</i>		

<i>Materiella bevis</i>		
<i>Tolk</i>		
<i>Funktionshinder mm</i>		
<i>Förhör med mä (var, när, antal)</i>		
<i>Mä-biträde eller annan närvarande vid förhör</i>		
<i>Dokumentation av förhör</i>		
<i>Rekonstruktion</i>		
Ang misstänkt:		
<i>Personella tvångsmedel</i>		
<i>Reella tvångsmedel (husrannsakan mm)</i>		
<i>Försvare begärd</i>		
<i>Försvare förordnad</i>		
<i>Tolk</i>		
<i>Funktionshinder mm</i>		
<i>Förhör med misstänkt (när, antal, inställning)</i>		
<i>Försvare och/eller annan närvarande vid förhör</i>		
<i>Dokumentation av förhör</i>		
<i>Kroppsbesiktning (skador, DNA)</i>		
<i>Droganalys</i>		
<i>Rekonstruktion</i>		
Övriga hörda personer:		
Uppgifter om personer som inte hörts:		
Brottskodningen korrekt då ärendet avslutas (omrubricering, -kodning):		
Ev utredningssvårigheter p g a etnisk bakgrund:		
Överprövning av polisbeslut och åtgärder med anledning därav		

Personal:	
<i>Antal handläggande åklagare</i>	
<i>Antal förhørsledare (målsäganden)</i>	

Åklagarens beslut m m:	Tidpunkt	
<i>Nedläggningsbeslut/ neg. åtalsbeslut</i>		
<i>Besöksförbud</i>		
<i>Överprövning</i>		
<i>Åtgärder efter återupptagen FU</i>		
<i>Beslut efter överprövning</i>		
<i>Åtal</i>		
<i>Bevisuppgift</i>		
<i>Dom (rubricering, domskäl i korthet, påföljd)</i>		
<i>Domen överklagad (av vem, utfall)</i>		

Analys:

1. *Handläggningstid*

2. *Åklagarinträde*

3. *Har tillräckliga åtgärder vidtagits?*

4. *Kvalitet på åtgärder*

5. *Kvalitet på direktiv*

6. *Tvångsmedel*

7. *Kvalitet på förhör med målsäganden (även: ang medverkan)*

8. *Kvalitet på förhör med misstänkt*

9. *Kvalitet på förhör med andra bevispersoner*

10. *Kvalitet på rättsintyg mm*

11. *Kvalitet på dokumentation enl FuK 13 a-d §§*

12. *Betydelse av flera handläggare/förhørsledare/åklagare*

<i>13. Beslutsmotiveringar och underrättelse av beslut</i>
--

<i>14. Rättsliga bedömningar</i>

<i>15. Övrigt att notera</i>
